

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS za KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA I

15 OKTOBAR 1933

KNJ. I Sv. 9

Tvoje oči dragana

Tvoje oči dragana, kada gledam tada u njima opažam mnogo.

Opažam u njima nešta Velika i Lijepa.

Dragana, ja ne mogu izreći šta vidim u Tvojim očima: Uvijek kada gledam Tvoje oči dragana, mene mori pitanje.

„Kako se može to Veliko da krije u razmjerno malenim očima?“

Ja ne znam, a Ti?

Ja volim Tvoje oči dragana. Ne samo zato što su lijepe modre boje.

Ne!

Volim ih što u njima vidim ono Veliko i Lijepo.

To isto vidim kada gledam u duboko modro nebo.

Ono šta se krije iza modrine neba i u Tvojim očima, to nije ljudsko dragana.

Zagreb

Mladen Bošnjak

I, kao...

I kao što je svaki čovek u životu svome, u ophođenju sa drugima, u ljubavi, takav sam i ja sa manje ili više crta Čoveka-Vremena-individue. I, kao što svaki čovek u životu svome živi dilemu sreće ekstreme ljubavi, bere plodove mladosti, cvetove Sunca i triumfa, tako živim i ja. I kao što svakom posle te trenutne-kratke-sreće-dolazi: tama, jaz i mrak, tako i ja premda sam u sreći, u zagrljaju njenom, svakoga dana mislim, doćiće čas, kada će i moje Plavo sunce početi ka zapadu da slazi, svakoga dana, postepeno sve manje će da sja dok neće doći kraj: da zadnje rumenilo zalazećeg sunca u bakarno-sjajnim zrakama zađe, da zaspi večno...

I, kao svi ljudi, čekam strpljivo svojoj ljubavi kraj... I, kao što svi ljudi očekuju posle sunčevog sjaja, noć, posle proleća i leta, zimu i mraz, posle mnogog sunca umiruću jesen da posle toga nastupi smrt Prirode... Tako, živim i čekam zadnji dan, kada će moja mladost uginut, kada će otpočet da vene, kada će početi da mre... Čekam dan, kada će sa mojom

mladošću, ljubav moja, sa idealima, koje na grudima nosim, da krene put kamenog groba, na kome neće traga cveću bili; čekam, kada će melodiju pogrebnog marša Mladosti-Čoveka-Vremena da zasviraju, čiji refren: „Patnja Života“ već sada mi, u ritmu gorkoga bola, odjekuje na dnu duše, koja ljubi...!

K. Dalberski

Zabranjene staze

*Samo što zažari u noći lampa,
a već joj se izgubi veseli sjaj.
Zapreči svetlost neminovna rampa
i zakloni taj usnuli kraj.*

*U njemu klikću zabranjene staze,
tamo je kikot, a ovde krv vri,
Tamo noge bednika ne gaze,
jer tamo radost u bokorima zri.*

*Sa ove strane rampe beda se kreće
iz rastrganih prnja laktovi goli
ovamo nema svetlosti i snevane sreće
ovamo duša trune sve boli, boli, boli.*

*Bednici nemaju prava na blagodat svetla
oni ništa ne znaju što je van gladi
njih nož sudbine raskida kao paučinu metla
i oni se gube, i trunu i usahnjuju mladi.*

*Patnja od njih nikuda neće...
ona im je pratilja i jedini drug
ona ih svakoga dana grubo sreće
i odvodi na drum krvav i dug.*

Zora J. Topalović

Iseljenici

*Sumorni, nijemi po palubi broda
Zamišljeni šute: ljudi, žene, djeca,
Slan se miris diže put masnoga svoda
Bol pokriven gorke u srcima jeca!?*

*Težak im je život, ne može se dalje,
Rođena im zemlja i suviše tvrda,*

A tamo će imat i otmene halje,
Ona tamo sreću dijelit će im brda.

Tamo sunce bolje zagrijava žile,
Tamo, vele, mnogo divnije se živi,
Tu te muka slama, izdaju te sile,
A sirote što smo sami smo tom krivi.

Ta tamo će snažni na njivama stati,
Jer i obzor suncem obavijen vas je,
U proplanku dugom privlačno se zlati
Opijeno, snažno, savijeno klasje!

No tada se snužde. Oni hoće blaga,
I od njega sreću srcu da si stvore,
Ostavljaju majku, nije više draga,
I ne čuju što im njene usne zbore!

Sirota je majka! Ne može se tako!
I zamuknu hladno: Našto žalbe lude?
Otićemo kradom, nečujno, polako,
Samo nek nam tamo barem dobro bude!

Ante A. Jakšić

Izabrani...

Imaju još hrabrosti negirati drugome čovičansko dostojanstvo,
Osuđivati na robiju zabravljenu katancem stisnutih zuba,
Pošteni protest radnika... uma!
Koji sputan slušati mora, čistoj duši ruganja njihova gruba...

Izabrani!??... Ha-ha!... Od koga?!
Gospodari zar su darešljivog anđela roga,
Ili dionici božanske krvi?!
Bažanstva blistaju duhom — oni su materialistički crvi.
Tilesa životinjskih nagona.

Gospodari svita, sile... zlata,
Zar za čovičanstvo privridiše ma i jednog žitnog vlata?!!

Kljastom prosjaku oteše štaku!...
„Neka crkne, pravo postojanja imaće nam onaj samo, zlato
[koji znojiti mora

Gonjem strahom bičnoga nam hora,
Nama!!!“

Čovičanskom osićanju, pravdi iskopaše raku!...
 Sila su, koja želi da joj masa daje žilava, zdrava radna tila
 Sa dušom ovih nazovi za njih ljudi, paklena sila neka se stara,
 [ako bude htela.

Imaju hrabrost ljudima nazvati sebe!
 Zlatom srce opiše, braću ogoliše, na leđima im klincima hodaju,
 Neka im krv gospotske ulice kvasi
 Da prašina nos ne nagrize zlatnoj rasi.
 Imaju hrabrost ljudima nazvati sebe!
 Samo sebe, izabranima...

Pustiše ljudsko dostojanstvo da golo, krvavo zebe
 Na zimskoj vijavici njihovog rugla.
 Pogodiše još pjane dželate, na golom srcu ostavljenih ulica
 [ugla

Da okovanom duhu, prnjavaca opljačkanoj masi
 Čija izrađena krv njihove ruke kvasi
 Zvone titanskim zvonima lažnih ideala jednakosti...

Gospodari zlata, koji ne stvoriše ni žitnog vlata
 Uprljaše ideale Najvećeg Čovika, Brata...
 Zaminiše ih ciljem, koji grlom iskonskih nemani tuli: zlata,
 [zlata

Ko ih učini gospodarima, izbranima... silom?!
 Gladna, ipak svitla ma i odrpana duša koju su oderali,
 Kopala tu moć noktima, znojila snagu na gomile, krvlju,
 I hranila ih svojim jilom,
 Zar to „izabrani“ ne znaju?! Neće...

Svitla, gole snage duša, ovo neka u podnožju svojih ideala
 [u kip isklešu,
 Neka znaju, zadatak da im nije, služba zlatnih idola smradnom
 [lešu,
 Jer nerišeno pitanje je: zašto je ovako,
 Dokle to da traje — sad nek pita svako.

Neće ljudi duša, puzeći moliti od njih mrvu
 Da časti čovika ma i krpu daju,
 Oni tome cinički da se smiju, kao karnevalu u svom zemaljskom
 [raju.

Davno otetim idealima slobodne duše probuđeni ljudi vrvu,
 I moraju se pritvoriti u ljude i gospodari zlata,
 Jer ljudi će im dati tu milost,
 A opru li se, s njima u gomilu blata.

Čoviku jednakost sa čovikom, i pobedosni put duše
 Propast egoističnih nemani koji mu krv njuše.

Naša bića

Zar ne osećate da vas neko davi,
Koga ne vidite, ni' za njega znate?
Zar vi baš nikada čuvstvo ne imate
Da vam dušu mrak neotklonjiv plavi?

Niko na vašim strunama ne gudi
Pesmu koju nikad vi pevali nebi?
Zar stojeć pred ciljem, ne kažete sebi
„Gde to moje biće nepovratno bludi?“

Mi smo ljudi zarobljena bića,
Mi smo instrumenti neke više sile,
Što nad nami vlada, koja naše žile
Puni životom otrovnoga pića.

Hiri ove sile naše duše tlače,
Jer uzalud ruke savršenstvu seže;
I u očajanju zbog zemljine teže
Nada sobom samim i nad nami plače.

To biće s kojim smo u vezi tako tesno
Život je naš i to su naše žudi.
Ne znajuć da smo isto, u dubini grudi
To biće do smrti nosimo nesvesno.

Ivan Jerkov

Patnje i boli

Gledaj!... prekrasno jutro!
Noćna odlazi daleko tmina,
I cijeli svemir ispunja svježina...

Odlazi tmina... zar će ista doći?
Odlazi jutro što ga tako volim...
I najmanji potok izljujeva se željan
i beskrajnim morem zodovoljstvo struji...
Izgubi se .. ide... zar ga nije bilo?

Čuj!... i najlepše melodije ginu,
svemirom nestanu kao da ih nema...
Odlazi veselje... odlazi sve živo,
ali ove patnje neće da me minn,
ali ove boli neće da me minu!...

Blaško H. Vojnić

Zašto ...

*U časovima... kada me obuzme tuga
i dušu mi k'o mora pritisne bol,
zašto?*

*Ah... zašto se misli moje kradu tebe
kad znam, da ti nisam ništa,
il' sam ti možda i od ništa manji.*

Ali...

*Slika me tvoja stalno prati,
hoće l' mi igda mira dati,
ne znam.*

Al' jedno ipak znam:

*Slika će tvoja u duši mojoj
— iako moja ne u tvojoj —
stalno ostati*

i mira neće mi dati.

*Ja ipak neću umoran stati
pa uzdisati,*

„nesrećnu“ ljubav opisati.

*Ja klonit neću, čekati hoću
da Sudba iskali svoju
zloću,*

popustit neću

jer samo tebe hoću!

G. B.

Pozdrav braći

*Pozdrav ti nosim Bunjevče mio,
Pozdrav ti nosim iz dalekog kraja,
Sa izvora di sam vodu pio
S plave Bune i malog Blagaja,*

*Pozdravljaju te pradidovi tvoji
Koji su tamo borili se časno,
Za viru i slobodu kao heroji
Neće se oni zaboravit lasno.*

*Budimo zato ponosni i dični
Našoj staroj postojbini miloj
Di smo nedavno stavili spomen vični
U sićanje na positu crkvici biloj.*

P. T. M.

Slipac

Prviput kad ga je ugledalo svitlo, ogorčio je život drugima. Siromašni otac je čekao dite, jedinu sriću života, rodio je prosjaka.

Nagon ga je silio, napipao je izvor i sisao život sa materinih grudi. Rastao je, slušao kako druga dičica veselo uživaju ditiñstvo, pipajući se vukao po vlažnom stanu i prljavom malom dvorištu.

Rastao je i pokrivao ocu glavu sidom kosom — vidio je na čega mu raste. Slušao i pipao je, mnogo je slušao i često razbijao glavu o ričima čiji pojam nije mogao obuhvatiti, niti im oličenje opipati. Nije tačno znao o tome, šta je to, ali kad je lutao ulicam došlo mu je često što u dušu, razmililo se po njoj i pivalo o lipoti, harmoniji prirode. Približio bi se tada prozoru koje kuće, iskrivio glavu da (bolje čuje, prsti su mu igrali kao da trče po žicama svitske harmonije, usnice su se ritmično, čudno trzale ispod bezizraznih očiju u čijoj dubini kao da se sada radala praiskonska vatra.

Slušao je muziku.

Otac je umro. Otac mu je vidio to još pri rođenju. Na prometnom ćošku je stajao, čvrsto čitavim stopalom je pravio oslonac ćvornatim rašljama nogu, ruke su se završavale u dvi mrke stisnute šake, pod šupljim očima usta su se stisla, uvukla kao da su treća mrka mrlja na licu, žutom, uvelom sa dvi šiljate jabučice, dva siva, gruba kamena više zagasitih provalija.

Stisnuo je šake... nije ispužio dlan — prosio je.

Prid nosom su mu prolazilile stotine. Slobodno su govorili, posmatrali ga. Nailazila su često i vruća, mirišava tilesa. Miris ga je često opijao, toplinu je osićao, prsti su počeli svrbiti u vršcima, šake su se otvorile, prsti su počeli igrati, usnice su se trzale...

Miris i toplina mu nisu dali sna, zavili su mu glavu u čudne magle. Nije znao tačno šta je, nagonu se nije mogao oteti...

Dobri ljudi su ga naučili šta je klavir, vršcima prstiju je izlivao u njega titraje svoje nutrine. Nije više prosio na ćošku — svirao je tamo gdi slipci sviraju noću. Pojmio je šta je to muzika, šta onaj topli, opojni miris veselih tila...

... i kad je sam često plače kroz muziku. što se ikad rodio.

L. S. Zvekanović

Uskočkinja

Komad iz bunjevačkog narodnog života u tri slike. Odigrava se u jednom bunjevačkom selu pridratnih godina.

III. SLIKA.

(Bunjevačka seljačka soba. Iz nje iznesemo pokućstvo, osim nekoliko stolica i dvije klupe, koje su metnute kraj zida. Soba ima dvojna vrata. Jedna u pozadini u sridi prema publici, a druga sa lijeve strane. Kraj vrata u pozadini sa desne strane, velika seljačka peć a priko puta od nje sa lijeve strane, pendžer. Između vrata i peći, visi na zidu jedno veliko ogledalo. Gori se vide gredice i slime, a sa slimena visi petrolinska lampa.)

(U sobi su dvije djevojke, i kiste gredice, slime i zidove sa šarenim hartijama.)

Tona (Obučena u bilo ruvo, i ima modar prusluk, izvezen sa srebrom. Stoji na jednom stocu na sridi sobe i kiti grede i piva.):

„Ej', caruj care, al' nemoj ko lane,
Ne vodi mi, zlato u katane.“

Ivka (Isto obučena kao i Tona, samo ima prusluk crven.): Ajd! Man' se pivanja, već radi! Sad će doć „graja“.

Tona: Ta eto, već je i gotovo. (Silazi sa stoca, pa meće ga kraj zida.)

Jela (Ulazi, na sridnja vrata. Isto obučena kao i prijašnje, samo nosi pliševu maramu priko ruke): Faljen Isus! (Čudi se): A, je! Al' je lipo!

Ivka: Pa da šta je skupština!

Jela: A 'di je domaćinca?

Đula (Ulazi sa lijeve strane. Isto, obučena kao i prijašnje): Evo me. O došla si. Daj vamo maramu, da je ostavim. (Odlazi sa maramom na lijevo)

Jela: Šta je? Još nema momaka?

Tona: Eto vidiš, da i' nema. Šta nisi barem malo ranije došla pa bi nam barem pomogla?

Jela: Ta, 'tila sam ja, i žurila sam, al' da čujete samo, kako sam prošla!

Tona: Kako?

Jela: Ded kaži!

Đula (baš ulazi): Šta to?

Jela (Sidne na jedan stoc): Znaete slatke, ja žurim ovamo, kad jedared, tamo kod Šacine ćoške, izađe prida me, onaj zjelav bać Andrašov Geza!

Ivka: A' je!

Jela: Da borme!... Kaže on da mu se ja dopadam, i da mu kažem, da 'di ću, i kuda ću, pa će ić i on sa mnom.

Đula (Uplašeno): Joj Bože! Valda mu nisi kazala?

Jela: Ta kako bi! Baš nam triba ode!

Tona: Pa šta je bilo posli?

Jela: E onda on 'tio me poljubiti! A ja „pu“ po usti pa biž!

Ivka (Smije se): Ha, ha, ha! No to si dobro uradila.

Đula }
Tona } (Smiju se)

Ivka: Sad bi već i momci mogli doć!

Đula: Cure! Ja ću vam' sad što god kazat'!

Tona: Ded!

Ivka: Ajd!

Jela: Ja već i znam!

Đula: Šta znaš?

Jela: A, jel' slobodno kazat'?

Đula: Ma šta je, ti kaži?

Jela: Ta to, da će doveče Stana uskočit!

Ivka: Ta nemoj to divanit?!

Tona: No! I ko bi to mislio?!

Đula: A otkud ti to znaš?

Jela: Ta kako ne bi znala. Tome je baš sad odno od nas vina.

Đula: A ja sam mislila, da neće niko znat'?

Jela: Osim mene i niko od cura i nije znao. A šta će sad Geza?

Ivka: Nije l' on onda vrebo što god?

Tona: Pa mož' to bit!

(U sobu ulazi na sridnja vrata još jedna divojka, isto obučena kao i prijašnje. Priko ruke marama.)

Mara: Faljen Isus! Jesam vriško došla?

Đula i ostale: Amen, amen.

Tona: Daj vamo maramu. (Uzima maramu i odlazi na livo. S' polja čuje se svirka. Violina i tambure. Sviraju šaranac.)

Đula: Evo su! (Istrče napolje. Za njom Jela.)

(Malo posli ulaze sa dva momka, a za njima jedan guslaš sa dva tamburaša. Sviraju šaranac.)

Prvi momak: Faljen Isus! (Odmane rukom svircima, da stanu.)

Tona (Koja se međuvrimeno vratila): Amen. Dajte šešire i batine. (Uzima šešire i batine i odlazi na livo)

Ivka: Ded, si'te.

Jela (Svircima): A vi, si'te ode nuz peć na klupu, pa ćemo vam manje smetat.

(Svirci sidnu osim primaša koji ostaje stojeći.)

Đula (Vrti se oko momaka): No pa, kako ste? Šta imate novog?

Jela: Ta si'te već.

Drugi momak: Ta nasidit ćemo se.

Ivan (Ulazi. Sav okičen cvičem i perlicama, a priko ramena čutura.) Faljen Isus! Evo i mene!

Mara: A je?! A šta si se tako okitio?

Đula: Amen, Ivša. A 'di su drugi?

Ivan: O'ma' će doć. (Mari): Ti pitaš, zašto sam okičen? E a valda sam ja mestalundžija!

Tona (Koja se vratila): Čuti i ne divani!

Ivan: Sad mogu već svi znati.

(U sobu ulazi, Stana sa Barom.)

Stana (Obukla na sebe više sukanja i nosi bućur): Faljen Isus. (Zaplaće).

Đula: Ta evo novalije. (Tiši je): Nemoj zato plakat'. (Uzima od nje bućur).

Ivka: Nemoj plakat Stane, sve ćemo na to doć.

(Ostale divojke, okupe se oko Stane).

Jela (Đuli): Ta daj vamo taj bućur. (Uzima bućur i odlazi na livo).

Ivan: E na to se mož' već i napit'! (Skida čuturu sa ramena i nazdravlja. Čutura ide redom i kad su već i svirci pili, opet je uzima Ivan i meće priko leđa).

Jela (Pošto se vratila): Sad dosta žalosti! Već de'te jedno kolo'. (Svirci zasviraju kolo. Cure se povraćaju a za njima uđu u kolo momci. Igra se jedno dva do tri minuta).

Ivka (Kad su svirci stali): Al' je dobro bilo. Sad aj'dmo štogod pivat!

Ivan: Ta čekaj! Da se izdušemo.

(Spolja se čuje graja. Kogod grdi kera, „Neš natrag, keru jedan.“ Na vrati se pojavi bać Lazo, i prati ga bać Diniško, gajdaš).

Bać Lazo: Este l' radi 'vakim matorim momku? (Mane bać Dinišku da stane sa svirkom): Faljen Isus!

Đula: Amen bać Lazo. Ta i vi ste još momak.

Jela: Evo našeg Laze.

Ivka: Kad ste momak, a zašto vas zovu bać Lazo?

Bać Lazo: Ta to bi... ovaj... A idi curo u didin opanak.

Ivan: Triba se to napit. (Skida čuturu).

Bać Lazo: Hada! Triba da (uzima čuturu): Nazdravlje! (Pije).

Jela: Bać Lazo! Ded igrajte nam starovinski.

Bać Lazo: Ta man'te me se. Još i da igram!

Ivan: Ded', svirci svirajte cupanice.

(Svirci sviraju starovinsko bunjevačko kolo).

Bać Lazo: Gajde mu gosine! Sad već moram igrat. (Igra sam, a ostali gledaju).

Ivan (Kad su svirci stali): E napite se bać Lazo, zavridili ste. Tako od mladih niko ne zna igrat.

Bać Lazo: E stare su već kosti. (Uzima čuturu i opet pije. Poslije vraća Ivanu).

(Međuvrimeno čuje se napolju graja. „Ijuju! Izgubili čiviju. Udavaju u tepsiju“).

Stipan (Ulazi): Ded friško, jel' su se mislim ostili štogod!

Stana (Opet u plač): Joj!... Ja neću.

(Divojke se skupe oko nje i tiše je).

Bać Lazo: Šta tu triba plakat'! Ti ga voliš, a on tebe i 'vako mora bit'. Ni tako redovno baćo nebi prist'o da pođeš za Tomu! (U stranu): A još kaže, al' ću ja dobit' perlica od Zake i Andraša.

Tome (Ulazi): Mož'mo ić'. Tu su kola.

Đula (Otrči na livo rad bućura): Evo ti bućur.

Stana (Kroz plač): Zbogom druge, kraj divoj'čenju.

Bara (uzima bućur): E sad aj'mo. Mogu nas zateć'.

(Ivan, međuvrimeno zapovidi svircima da sviraju svatovac.

Svi pivaju: Odbi se biser grana jorgovana,
I mila Stana od svoje nane.
Lipu Stanu odvedoš,
Mađar Gezi ne dadoše.
Lipu Stanu Tome vodi
Svome srcu da ugodu.

(Svirci prilaze sa svatovca u kolo. Svi se povraćaju).

Tome (Kad su svirci stali): E, sad zbogom. Kraj momčenju.

Ivan: E na to se mož i napit' (Nazdravlja).

Bać Lazo (Pošto je pio): Ta to je dobro, al' triba ić'. Ha, ha, ha (smije se). Sad smo natrli dosta rena pod nos solgabirovu. Ha, ha, ha.

Ivan (Uzima pod ruku Stanu): Nema više oklivanja, već ajdmo.

Bać Lazo: Ajdmo! Zbogom.

Ostali: Zbogom. (Izlaze za Stanom, Barom, bać Lazom, Ivanom, Stipanom i bać Diniškom. Svirci sviraju za njima bećarac. Na polju graja. Ijuju. Zbogom. — Malo posli vraćaju se svi bez Stane, bać Laze, Ivana, Tome, bać Diniška, Stipana i Bare.)

Jela: E sad ded jedno „momačko kolo.“

(Svirci sviraju momačko kolo. Prvi momak uvati se sa Jelom i Đulom a drugi sa Ivkom i Tonom Posli bivšeg igranja svirci stanu.)

Tona: Ah, al' je vrućina.

Prvi momak: To nije ni čudo...

(Napolju čuje se graja. U sobu ulazi: bać Andraš, bać Zaka, bać Johan i Geza. Svi naoružani sa vilama, grabljama i sudikama).

Bać Zaka: Sto mu gromova! 'Di je Stana?

Bać Andraš: Az andalat! Hol ize, Stana?

Bać Johan: Na ja, ja! Alzo! Wo ist, je Stana?

Đula (Uplašeno): A Jesus Marija! A šta ja znam.

Bać Andraš: Hat vi ste kriva!

Jela: Baš malo pre je očla.

Bać Johan: Stana, alzo, šmangele (pokazuje rukom).

Bać Zaka: Aoj, ode moje solgabirovstvo!

(S' polja čuju se gajde. U sobu ulazi bać Lazo i prati ga bać Diniško. Bać Lazo nosi priko ramena čuturu.)

Bać Lazo: Mor'o sam se vratit', da vidim ta lica. A tu ste već.

Bać Andraš: Ast a mindenit, Te kriv...

Bać Lazo: Da, da (mane gajdašu da stane): ja kriv, kad nisam upravan.

Bać Johan (Na Gezu): No ja. Jel' su pokidana pantalona?

Bać Zaka: Sad je sve svršeno.

Bać Lazo: E sad se mož'mo napit u Stanino zdravlje. (Nazdravlja al' samo momci piju).

Bać Zaka: E sad nemamo ništa tražit'.

Bać Lazo: Kad je tako, onda dete, bać Diniško, svirajte njim žalovac na solgabirovstvo, a ~~madžar~~ Andrašu na masan zalogaj.

(Bać Diniško svira žalovac).

— K R A J —

Zlatko Prilpoviđač

Žalosni svatovi, veseliji pođani

— Borme, nikad ga se oprostiti nećemo, — primeti Lazo.

— Ne misli tako brate, reče pater Anđelija. Sve je to u rukama božijim. Ja mislim da neće biti dugo i prisist' će Turčinu Beč. Govore da se silan narod sprema na odbranu Beča. Još se govori da su poslali poslanici od cara kralju poljskom Ivanu Sobijeskom. Ako on dođe, onda će ta vojska od Poljaka zapržit' i Janičarima.

— Pa vi se časni oče, uzdate da će ko Turčina istući? upita znatiželjno Lazo.

— Ja se nadam, jer mnogo i mnogo krvi znadu narodi proliti za jedan taki carski stolni grad, kaki je Beč, reče pater Anđelija.

— Samo da ga jedared mogu već potući, — primeti svekar — valda bi pripeklo sunce i na naš prag.

Međutim se spremi pater Anđelija i stupi prid astal, razmota propelo što je sve izlupano i zavijano od mnogoga povlačenja, ali ipak se sja, od zlata je, ko drago kamenje i uzorlišće već je gdigod putom pogubljeno sa podnožja. Sa virnim dušama i propelo trpi progonstvo. To propelo sad svi poljube a mladenci poklecaju prid jedva dočekanog duhovnog oca, da mu izreknu: ljubim je, ljubim ga.

Posli učinjenog svetog čina vinčanja, nazdrave se još pretelji sa po jednom čašom u zdravlje mladenaca. Posli se razidu po mraku kako su i došli.

*
*
*

Samo što je drugi dan svanio, digla se graja po selišti i varoši. Od subaćana traže skupe daće: zdravih momaka, debelih volova, okruglih ovnova i još janičarima i pašama, vranih konja. Traže! Nose sve, gori Dunavom, jer mlogo triba koješta silnoj vojsci Kara-Mustafe, koja će kroz koji dan stignit' do Beča. Vojnici Ahmeda Jemisdžije traže po Subatici i ataru momke i dicu ali, slabo ih je srića poslužila. Našli su jedva toliko što će valda dosta biti za čobane i volare, koji će im stoku tirati. Sve se sklonilo, kuće prazne, puste bez gazda i stanovnika. Ne uzda se u tursku pravicu niko. Naposlitku napusti Subaticu horda Ahmeda Jemisdžije i ode sa pokupljenim blagom i povaćanom dicom u Baju i tamo se utovare na šajke, kojima su upravljali Raci-Vlasi.

Sakriveni svit, misleći da se mož' vratiti kućama svojima, počo je izlaziti iz svojih zemunica, ali čim bi se koji gdigod pojavio oma bi ga vojnici Jusuf bega, (koji su iz Bosne bili poslani da paze na raju da se ne bi bunila), povaćali i na kolac nabili. Bome posle ovakog zala, niko se nije smio ni pokazati.

Bać Lazo Mahnić sakrio se sa svojima u jednu zemunicu u dolu kod sela Đurđina. Osim njega bilo ih je i više. Tu su

se osiđali sigurni od Turaka, jer su horde Kara-Mustafe, nedavno selo Đurđin popalili, pa su Turci mislili da tamo na garištu nema nikog.

Lazo Mahnić bio je vrlo zabrinut za svoju 'ćer. Ta kako i ne bi, kad u toj žurbi svaki je bižo kud zna. Još je dragi Bog dao da se on mogo sa svojim bar ode sakriti.

Živili su tu koje kako već bogzna koliko dana, već i hrane im je ponestajalo. Jedne večeri kaže Ivan ocu: „Bačo ovako ne mož' više izdržati. Ja idem noćas do Subotice pa šta bude.“ Svi su se pripali od ove namire Ivine i odvrćali ga, možda od sigurne smrti. Ali Ivan sve navaljiva, da će on ići pa makar šta bilo. Naposlitku šta će, već pušte ga. Ivan se oboruža sa jednom sabljom i sa praćkom i krene u ime Božje u noć.

Krijući se, posli ponoći stigne do Šebešića. I to je selo isto tako bilo popaljeno od Turaka kao i Đurđin. Kad je prišo prvi šanac u prvoj kolibi vidi niku svitlost. Prišunja se malo burdži i pogleda unutra. Unutra su sidili dva čovika u turskim odilu i divanili bunjevački.

Jedan što je imo velike crne brkove kaže: — Dabome! Tako sam čuo da u Subatici nema ni jednog Turčina pa ni janičara, jer tako se čuje da su Turci odbijeni od Beča.

A drugi će: — Pa otkud ti to znaš?

— E otkud! Ta ja sam bio u četi Ahmeda Jemisdžije na šajkama pa kad smo juče došli do Kalače tamo nam šajkaši Raci kazali. Pa eto ja jutros stigo, jel sam i ja oma pobigo. A sad prid večer stigo je jedan čauš na konju valjda je javio Jusufu-Bosanliji, jel se ovaj sa svojim momcima oma uputio u Segedin.

Sad je Ivanu odlanilo i on se uputi natrag kući. Već je svanilo davno kad je stigo do zemunice u do. Tamo svojim javi, da šta je čuo.

Ta novina brzo se rasčula, ali još nije niko smio da slobodno izlazi iz cigurnog skrovišta.

* * *

Na Malu Gospojinu kad je već sasvim mirnije vrime nastalo, Krmpotina čeljad sva su kod kuće. Ali se još čuvaju, nemirno spavaju. Samo stariji izlaze po kadgod do kapele, da se pomole Bogu za bolja vrimena. Mladima nije bilo slobodno, pokazat' se prid svitom. Nepravo im je malo, jer Jelka bi već rada bila, ić' svojim roditeljima, da vidi, jesu l' oni šta pripatili. Ali priko volje svekra nema puta nikud.

Jedne nedilje samo što je podne prošlo, stupi u sobu kod Petra, niko društvo sa pozdravom: — Jeste l' radi gostima? Evo mi došli vama, kad vi niste nama! To su bili pođani od kuće Lazine.

— Tako i triba — odvrati starešina kuće, vi ste dužni nama pođanima, a ne mi vama. — Dok mladenci ljube starije od

gostiju, dok se ostali pozdravljaju, Jelka opazi da neki čovik stoji na vrati i ne ulazi.

— Bačo ko je to, — reći će Jelka svekru.

Petar se okrene, pa gleda u nepoznatog, pa gleda, na poslitku ga pripozna, oma priđe njemu.

— Brate! A otkud tebe ode. Ajde unutra, sidi a vi gledajte da bude i ića i pića. E sad se svi dali u veselje.

Lazo, Jelkin otac, vidivši Jelku tako radosnu i veselu, nije znao od dragosti da šta će. Hvala Bogu samo kad se sve dobro svršilo. Starci zadovoljni sa radošću svojih kućana sidoše za pokriven astal i tu još prije jila, kaže domaćin: — Oprosti pretelju, što ti dicu nisam puštio u goste. Ti znaš kaka su vrime-na. Nije to bilo do mene, nego samo zbog nji', bojao sam se za nji' ko za svitlost očiju svojih.

— Od mene je sve dobro. Ti si pretelj Petre, kod tvoje kuće gospodar, pa kaka ti je bila volja. A bome i bolje što nisi ih slao. Ta mi nismo bili tu, već u zemunici u dolu kod Đurđina. A ded sad kaži, kako ste se vi sačuvali?

Eto kako, reče Petar, čim smo čuli graju, a mi ajd biž prema Đendešu, i tu nas je jedan fratar u jednoj kapelici, koja je imala nike podrume, sakrio sve, dok nije opasnost prišla. No ništa ne znam da šta je sa tih pogani, gdi su, ili kad će izać prid nas, da nam se osvete što im nismo dali momaka dosta. Kod nas već valda tri nedilje nema turske pažnje, pa ni Janičara.

— E kad ne znate, ja ću vam kazat, — reći će brat Petrov, koji je sve dosad neopažen sidio i samo slušo. E sad svi navale na njeg da pripovida, šta zna.

— Ded brate Mijo, pripovidaj, reče mu Petar, oprosti što smo te tako ostavili da si sam za se. Ta svatovi su to, pa smo se iz velike nevolje izvukli.

— A nemojte vi ništa se sekirat, znam ja kako je to u ovakim vremenima.

Daklem čujte šta je sa Turci, nastavit će pripovidanje Mijo. Turci su prid Malu Gospojinu stigli pod Beč, da još i njega zauzmu pa da onda zagospodare nad još većim svitom. Ali posle male Gospojine na četvrti dan, već kako se to malo lemeški kaže, 12-og septembra, na večer, napadne na njih poljski kralj, Jan Sobijeski. Potuče sa svojim junačkim Poljacima Turke, i silan plen zadobije. Još ih sasvim odbije od Beča. Sad ih vijaju. Mislim da je zapovidništvo dobio nad cilom kršćanskom vojskom, niki Eeugen Savojski vojvoda.

— Ded napi se malo, — prikinu ga Petar. A ženske po zemlji, oko peći, po stočićima side i sve mu vrebaju rič sa usana.

Mijo kad se napio, nastavi sa pripovidanjem. — Dakle, biće tisna Turčinu ugarska zemlja. Ja mislim ako dragi Bog da, da će kršćanska vojska, skoro već i do nas doći. Turci se

u velikom neredu povlače pa ne bi bilo z goreg da se i mi udružimo sa kršćanskom vojskom. Čuo sam i to da neki naši lemeši ili šta su, to ne znam, iz okoline Bača oće da se sa nekoliko hiljada našeg naroda pridruže vojsci tog austrijskog vojvode.

— A ko su ti? — upitať će Lazo.

— Niki Vidaković i Marković, odvрати Mijo.

— Samo ako to Turci ne doznadu, dok kršćanska vojska ne stigne ovamo, primeti kogod od žena.

— Ta valda neće, reče domaćin.

U to se pojavi na vrati pater Anđelija. Sad svi veselo ga pozdraviše i ponude mu da sidne.

Sad reče domaćin. — Bog živio našeg oca Anđeliju! I nek mu da dug život i dobro zdravlje. Njemu možmo zafaliti, što smo danas tako svi na okupu. Jer da nije bilo naših frat-rova, ne bi gledali u lipšu i bolju budućnost. Oni su nas sačuvali, i održali i njima fala.

— Amen! — rekoše svi i popiše vino u zdravlje patera Anđelije. Veselje je trajalo već po običaju tri dana.

Mandić.

Bogati prosjaci

Nikad ga još nisu toliko nazvali varoškom bitanđom, gospoćkom mrcinom, nit su mu ikad tako zagorčili te mrvice. Zašto je njega tvorac nebeski nadario tolikim umom, zašto ga mater rodi sa tolikim srcem, kad ovo mora snositi!?

Proznojio se za čas. Misli su mu skakale čudnom brzinom i kad se htio oteti od jedne, zapleo se u drugu još goru. Hladnom rukom pride priko oznojenog čela, polako se dovuče natrag do materinog kreveta i stane zuriti u nju. — Napolju se hladnoća razmislila i nikako da se makne dalje. S kućeraka su ledene svićice visile kao i prije, samo sad malo gojaznije od noćne magle, koja je još i sad pokrivala kuće i avlije, braneći zimskom zakržljalom suncu da proviri među mračne kućice. „I juče je bila ta vlažna magla,“ siti se Stipe, kad je kroz zamućeno staklo opazio sivo jutro. Juče ga je ta vlažna hladnoća stalno napastovala, a otcipljeni don je kloparao po čačku, kao kaki okovi koji zvekeću pri svakom posrtaju mršava iznemogla robijaša. Siti se: možda bi se i smrzo u polju, da ga jedan siromašan seljak nije primio da se malo otgrije. Dao mu je malo, i sam nije skoro ništa imao, ali kako mu je dobro palo ono malo topline i dobrih riči priprostog seljaka. Prosta zemljana, oderana stara peć izgledala mu je zlatna — prosjaku je i oderana peć zlatna, a onaj siromašni seljak je bio blizu Boga. Razumio ga je i kako je sa uvirenjem rekao:

— I red je sine, uči, to je laž da je Bog pamet samo bogatima stvorio.

I red je, sad mora ići u školu... ali, ti ga neće pitati zašto nije svoje stvari uredio, nazvaće ga glupanom, tupim... Neće ga pitati, a da ga pitaju zar može kazati? Gorko i skoro cinično mu zavapi duša na onoga koji ovo određuje. Zašto je ovo ovako, zar to mora biti? Bojao se, naglo se pripao — nikad nije navikao svoje dužnosti promašiti. Bilo ga je strah kao da će mu se suditi, volio bi da ga ko razriši, da ne mora ići, ali s druge strane velika šaka mu je lupala po onom kutu duše, gdi se smistila dužnost.

Stari sat je udarao sekunde polako i mirno kao uvik, Stipi ali je grmilo, survalo se kamenje u duši, kao da ti udarci od sata skaču po zidu i bacaju s njega cigle.

„Zašto to, ne bi ja mogao ostati oko matere, poslužiti je sa svačim,“ počeo on tražiti opravdanja u sebi, kad je tako zurio u mater. Bio sam srićan malo pre, kad sam je vidio da spava, kad sam spremao stvari za nju. Moram ići?... Bože, da imam toplu sobu, sve lipo, ja bih sio, radio do noći, knjige su za mene milina, uveče bi se prošetao... bilo bi lipo raditi? Ne, neću danas da idem tamo!“ zaključio on sav plačevan, ali se onda obazre opet na mater i ugleda je kako se budi i iznenađena pita ugledavši ga: — Ti nisi u školi? Šta će ti reći?!

Vrime je prolazilo, osićeo je kako mu kazaljka sata svakim pokretom šara po duši, siče i ide sve bliže sridini, hoće koren da iščupa. Štogađ ga je gonilo, tiralalo, kazaljkom lupalo, ali on je očajno sidio na stocu prid krevetom kao onaj koga na smrt tuku da se primakne višalima, a on neće da se makne — neka ga tu dotuku, ubiju, svejedno mu je, ali sam tome neće da ode u susritaj.

Očajno se branio, lomio se i molio sv. Stipana, ali ono ga je gonilo, nije malaksavalo. Čudno mu je iz neznane blizine šaputalo:

„Vidi mater, znaš šta će ti reći, ako te vidi da si izostao? Ne vidiš kako blaženo spava, sigurno o tebi sanja. Rumena joj se vraća, vidiš to je novo zdravlje, zar to hoćeš uništiti? Šta bi joj rekao, zašto si izostao — zar misliš da ona tvoje muke ne zna?! Ti ih ne smiš njoj očitovati, dosta da ih sama vidi. Trpi, ne malaksaj. Idi, još ima vremena. Požuri se, ona ne smi znati što ti trpiš!“

Ono je sve više navaljivalo, on je bio sve očajniji, ali se sve manje mogao opirati. Sidio je, a činilo mu se da užasno juri, da se boji da neće na vrime stići, kud bi ipak volio da ne stigne, ali da ga drugi spriči a ne njegova volja. Ovaj je znao njegovu slabu stranu i počeo po njoj grebati gvozdenim kandžama.

— Pogledaj mater svoju! vikne mu štogađ u dubini, ali štogađ isto u dubini ga obgrli i on nije smio pogledati na nju. Sat je polako mirno i dalje kucao — dvadeset do osam. Zima i

vitar su prid kućom vrebali Stipu, da samo izađe, da ga počnu šibati sa svih strana. Ono u dubini je sve jače vikalo, sat je svakim udarcem odavao nove, čudne i priteće naglaske, materina u snu blažena slika se sve više približavala, a on nije smio ni jedno da pogleda, ni jedno da sasluša.

— Moraš ići — vikne ono ponovo.

— Moram — izleti naglo i iz njega, a kad je čuo šta je rekao, strah ga obuze. Bojazno pogleda mater, još je spavala. Zaduvan stisne jače knjige pod mišku, sav pobunjen još jednom prošapta „moram“ i pođe. Ono u njemu se čudno smijalo:

— Stipane, znao sam ja to.

Stane prid sliku sv. Stipana, pogleda ga mutno, poče micati usnama, htela je to biti molitva, kroz čudne misli. Mučenik ga je razumio i čudno, ali mu slika progovori:

— Stipane, imenjače, ne boj se života. Nikad ga se ne boj... Kako je vrata za sobom zatvorio, vitar noseći zimu ošine mu oznojeno lice, raznese za čelo prilipljenu kudravu kosu i zasvira mu kroz siromašni kaputić. Don je kloparao pod njim i svakim udarom stiskao odozdol u cipelu hladnoću. Stipan stisne vilicama, po obrazima mu iskoče čvorovi, kao da će kožu probiti. Zapriti se i zagrmi na ono, što ga je gonilo.

Požuri se, škola je daleko. Iza ćoška se nađe lice u lice sa severnjakom. Ruke zavuče većma u džepove, namrgodi se, čvorovi po licu postaše tvrđi i poče čvrstim korakom stupati, kao da se vere na uzbrdicu. Nabrekle ruke, čvorovi, čvrst korak i sjaj očiju, sve je to izgledalo, kao da ide na neprijatelja, koji ga je namamio u stupicu, ali kojeg je u teškoj borbi lupio iznemoglog o tlo i sad se sprema za smrtni udar. „Umlati ili ću te umlatiti!“ vikao je Stipe među zubima. Nije znao na koga više.

Vitar je silnom brzinom obigravao oko kućeraka periferije, Stipan je gonio u njemu slike. Prvo mu se pojavila sva školska zgrada imala je jedna velika vrata, ali sa dva krila. Nikad to tako jasno nije vidio. Na jedno, sasvim veliko krilo su ulazili svi oni „školujemo se, jer drugog posla i zabave nemamo,“ a na drugo sasvim malešno krilo su ulazili blatnjavi, neispavani kao on. Prolazili su velikim prolazom ispid profesora. Svi su ih pozdravljali, od svih su primali, ali ipak su na ovake kao on malo i ispod oka gledali. To je bilo krišom, ali i on, Stipe se višeputa krišom obazre i ugrabi take poglede, koji su govorili: „Zar i vi tu?“ — Bilo je profesora koje je volio, koji su s njim jako dobro postupali — sad su mu svi bili ovaki.

Vitar je donosio druge slike. Veliki, bilim okrečeni Stipin razred, u njemu puno đaka. Jedni side, šale se, razgovaraju. Prid njima zemljičke sa šunkom, voće — baš im se ne jide. Roditelji ovih obično slave imendane, rođendane, zvanice su tu i nastavnici ili su to trgovci, dobri poznanici sa profesorima koji im dicu i privatno uče. Privatno uče, u školi malo znaju, ali su nastavnici dobrodušni tu. Malo dalje dva tri učenika, kao on, uče, slo-

va sve lete, znoje se na odgovoru, jer čim pogriše oštra pribacivanja dobiju. Oni su zaboravili na imendane, ne znaju ljubazno pozdravljati...

Iza njegovih žurnih koraka nestanu kućerci periferije došao je na jednu od glavnih ulica, koja vodi pravo u školu. Promet nastaje veći. On dosad nije ni primetio prolaznike periferijskih ulica, sad u žamoru tek opazi ljude i učini mu se da svi njega gledaju. Zašto — ima i drugih ljudi i drugih stvari, ali svi baš njega gledaju. Nikad ga divojke nisu gledale, on ih baš nije ni smio gledati, bavio se svojom nevoljom, sad i one. Počne da im obilazi poglede, ali uzalud, svi izbuljili oči i kad prođe još se tiho i obazru i primećuju: — Evo, ovo je taj!

Stipe se uvuče većma u svoj kaput i požuri još više, da bi umako tim pogledima, ali gle i kuće se smiju na njega i one mu viču. Svaka kuća, svako okno, sve to u njega gleda i više:

Gdi si bio juče posli podne? Gdi s torbama?

Slabo počnu cilikati u najvišem sopranu, zatim zagrme u najnižem basu u koru: — Gdi si bio juče posli podne?! Ha-ha-ha!

Malo dalje svi se dimnjaci savili kao veliki kažiprsti i upačili u njega: — Na salašima, prosjačio! Ha-ha-ha! Sad ide u školu među gospotske sinove! Ha-ha-ha!

Jurio je kao lud, izmicao dalje od tih kuća i dimnjaka, ali sve nove kuće i dimnjaci viču prid njim i isto viču. Izgledalo mu je da se sav svit podigao na njega. Hajka mu je izgledala beskrajna i beznadna. Očaj mu je došao do vrhunaca, htio je da padne na kolina prid njima, da iskine srce svoje, da im ga baci i da zajaukne posljednji put:

— Zar sam ja kriv? Morate me mučiti?

Nije znao šta se to s njim dešavalo. Za kratko vreme prošao je mnogo.

— Šta ti je derane, jesi li poludio? začuje opori glas skoro prid licem. Prid njim je stajao jedan mrgodan nastavnik, o koga se lupio u školskim vratima. Prvo se strese, pogleda na nastavnika, okrene se i kad poznađe gdi je, ponovo pogleda onog, ali sa takim čuđenjem kao da će on kazati onome: — No, no gospodine, šta je vama?

Naposlitku se siti, odigne umorno kapu i potrče uz stepenice ispid nastavnika, koji ga je počeo ozbiljnije promatrati. Nastavnik je gledao za njim dok se nije izgubio na drugim stepenicama, zatim je pošao dalje i samo toliko progundao uz vrtenje glave:

— Čudno, zaista čudno! Čudna omladina... brzo stari!

Stepenice su sve po tri izostajale, iza Stipe. Hodnik mu je bio kratak, u skokovima je bio u razredu. Dotrčao je do klupe i čisto zavirio, da li je još tu, da je nije kogod odneo. Sve je bilo u svom redu. Bilo mu je malo lakše, našao se u staroj, pa makar i ne dragoj sridini, hajka se slegla, ipak je došao u školu. Drugovi su skoro svi bili tu, razgovarali se, pozdravljali, štili i

išlo je sve po starom. To ga malo umiri, odahnuo je i pokušao da se sabere. Nije mu bilo sve jasno. Znao je, da može doći do neugodnosti, koje bi njegovoj vriljoj glavi teško pale, ali mater kad se probudi, neće uznemiriti kao kad bi ga našla kod kuće. Te neugodnosti možda će se primiti kao ostali, više kao lipu zabavu, ili nadraživanje nastavnika — samo ako ove vatre nestane iz glave, ovog pritiska na grudima i timenu.

Sedmičar je mehanički povlačio sunder po tabli, šarao po njoj, opet brisao, uređivao mastionicu i držalje na astalu i s vremena na vreme lupio nogom o katedru i otegnutim bezbojnim glasom vikao:

— Mir, doće stari, pa će biti. Mir tamo nacija prokleta! Graja i razgovori su tekli zato dalje svojim tokom, jer ni sam sedmičar nije zato vikao da se umire, nego da se sad izdere do mile volje kad je ovlašten na to. Stipina osićanja taj žamor malo otupi i on po staroj navici uze knjigu i pokuša učiti, barem da tu što zapamti. Počeo je brzo letiti po slovima, plašilo ga je kratko vreme i dugačke stranice, i u toj brzini nije ni shvaćao značaj riči koje mu oči gutaju, no se među listovima knjige počnu ponovo javljati one čudne slike. Jučerašnje poslipodne skakalo mu je sa slova na slovo. On je užasno napinjao mozak, vraćao se na jednu rič i triputa i silio ga da se zaokupi značenjem te riči, počeo glasno čitati, ali slike su sve nadvladale. Dugo je htio silom učiti, pozabaviti se time, naposlitku mu bi dosta, očajno je uvidio da se uzaludno otima, zalupi knjigu i umorno procidi:

— Ne može... ne može, pa da se raskineš...

— Šta se ne može, valjda nisi spreman, sad bi htio... — nasmije se na njega drug za čijim leđima je sidio. On je i zaboravio da glasno govori. Trže se na ovo smijanje i kratko odgovori:

— Nisam.

— Nije ni važno, nisi baš tako glup da se za svaki dan spremiš, odvrati onaj opet se smijući.

— Nije to baš tako, ti si drugo...

— A nego kako, ti si sasvim poludio mladiću moj. Vidite ga ovaj žali što nije spreman — nasmije se onaj i trećiput, sad grohotom i pokaže na Stipu. Okolni drugovi se pridruže smijanju. — Jeste li to vidili — a ni nije ovaj za đaka. Eto mi smo se juče, ja i ovaj antikrst vukli kojikuda, uveče zna se, i šta nas se knjige tiču. On bi se sad spremao... Sinko, — na Stipu će on razmetljivo — ti si pravi idiot.

Nastane opšte smijanje, Stipe zapravo nije mnogo mario za to, njemu je bio prid očima ovaj dan. Bilo mu je čudno teško, kao praznovirnom bolesniku koji oko kuće čuje pivanje tice koja po virovanju navištava smrt.

— Pa dobro — skoro za sebe izusti naposlitku — a kog

vraga ću reći, već ni ne znam što bi rekao zašto nisam učio, ima još malo vremena...

— O, o — nasmiju se okolo — šta ćeš reći, laži brate, što te volja. Kako možeš ovako što i zapitati, već godina si tu... barem lagati možeš...

— Lagati...

— Ne, istinu ćeš mu reći, pa da te izmlati.

— Ah, ostavite to, neću sad da mislim na to, pustite me...

— Dobro molim te, a gdi si ti zapravo juče i bio i zašto se nisi spremio, kad si se toliko uzmuvaio — sa zadirkivanjem ga zapita jedan.

— Gdi sam bio?!... naglo progunda Stipe. Ovo pitanje ga ošine kao vatren bič, podozrivo pogleda na onog što ga je pitao, zatim brzo pogleda po sebi, nije li slučajno zaboravio odložiti prazne torbe.

— Zar ti znaš gdi sam ja juče bio — sa sumnjom, jako naglašavajući zapita onog posli kratke duboke stanke, a glas mu je odavao pritnju kao ona nesigurnost u vazduhu prije oluje.

— A otkud bi ja znao — nasmije se onaj — zašto bi te onda i pitao. Šta je to danas s tebe Stipe, jako si čudan — dodade još.

Stipe ga samo pogleda još čudnije na ovo pitanje, zarije se onom pogledom u lice, i jako ozbiljno, mrkosno priteći protisne:

— Tako?!...

Otresito uzme zatim ponovo knjigu i zarije lice u nju. Drugovi sad pogledaju jedan na drugog, sad su malo uvidili da ovo nije bio običan razgovor, kaka svaki dan teče bez smisla i broja, udalje se njih nekoliko neprimetno i tu stanu raspravljati.

— Nisam ga tribao dirati — počeo odmah onaj što je sidio prid Stipom.

— Uvik je manje više ozbiljan, a jeste ga vidili kako me je pogledao kad je rekao „tako“ — doda onaj što ga je pitao gdi je bio.

— Bog će znati što se desilo u toj njegovoj sirotinji — umiša sad svoje misli i jedan dežmekast ozbiljan mladić, sin zemljoposidnika, salašara. — Dobro bi bilo da se skupimo, da ga pomognemo — ponudi on još drugovima.

— To ne bi bilo loše, ali neće primiti od vas, pozna-
jem ga...

Dok su drugovi o njemu razgovarali, on je pokrio čelo rukom i gledao u knjigu. Nije učio, mislio se. Mislio je u jednom času, da bi ipak bolje bilo da je ostao kod kuće, ovako čudno raspoložen osiđao je da će sam na sebe navući ono što želi, vidio je u sebi niku jaku moć sugestije kojom će na sebe navući nesriću i vidio je da se te moći ne može osloboditi. Štogod ga je gušilo, vezalo. Nije htio tu doći, a ono ga je vuklo. Mater mu je došla zatim u čudni splet misli i sad se poradovao ipak što

je došao. Ona se sad sigurno već probudila, to je prvi san već odavna, ne može dugo potrajati, našla je sve što joj je spremio, ona se sad raduje, misli na njega, moli za njega, on joj je jedina misao, a to mu godi, to je lipo za njega, nagrada.

Najedared u žamor zasiče jaki zvuk školskog zvona, prosiče trkom sve uši. Stipe se trže i čisto je vidio kako dežmekasti, zdravi i zadovoljni sluga bez brige lupa tim zvonom ni ne znajući šta čini. Zavidio je tom čoviku, njegovom uvijek vedrom i na vino mirisavom raspoloženju. U sobi nastaje kratka užurbanost, zatim nagla tišina — malo poslije se čuo oštri glas profesora kako se rastaju na hodniku završavajući kakvi veseli razgovor.

Profesor uđe. Stipe ga nije vidio, ali kad su se oštro zalupila vrata i svi drugovi se oštro digli i on je mahinalno pristao uz taj nagli trzaj i ustao oborenih očiju. Osicao je kako onaj strogo leti pogledom po svima.

— Čitajte molitvu — naredi profesor oštro i kratko.

Svi se prikrste i Stipe se prikrsti. Na početku molitve baci nagli pogled prema katedri, sav se strese; profesorov hladni aristokratski lik, bolje reći lik aristokratskog lakeja koji imitira svoje gospodare kad se kreće među seljacima, novo odilo koje je izgledalo kao usirena krv, upisnica u ruci osuda, drži je dželat...

Molio je, sv. Stipan mu je stalno bio prid očima i kad je molitva svršila, on kao da je čuo one riječi što je jutros izustio mučenik.

— Jest, ti jesi, ali ja nisam svetac — odvrati mu Stipe.

— A znaš li ti šta je svetac?! — dvosmisleno se nasmije slika i još otvori usta da mu objasni to čudno pitanje, ali ga prikinu Stipin drug u klupi.

— Šta ti je, što zuriš kao da ti je pameti nestalo — došapne Stipi koji je micao usnama — primetiće te.

Stipe ne odgovori, niti je pokazao da je opomenu primio na znanje, no se samo čudno razgleda po sobi. Profesor je sređivao upisnicu i druge knjige. Stipi se učini kao da ga danas sad vidi prviput, da je tek sada iznenada došao i onaj strah ga najedared i iznenada svom silinom obavije.

— Šta će to biti s mene — poplaši se i skoro se počeo oti-mati kao u snu. Poče sa svim snagama volje siliti mozak da misli o običnim stvarima. Gledao je svoje drugove redom i koji mu je bio postrance tom je počeo brojiti puca na odilu, zagledati poše i sa pažnjom je pratio i najmanju sitnicu samo da bi živce umirio. Poče je sebe uviravati, da je to najobičnija stvar, dolazio je on i drugiput nespreman, istina ritko, pa je zato živ.

Zimsko sunce je već razbilo maglu, u sobi je bilo sve kao i prije profesor mrgodan kao i prije i sve to olakša mu da malo uspije vezati pažnju za to. Poče govoriti sad sebi, da to nije ništa, da je to možda samo uticaj njegovog spavanja noćas, zatim možda ga je uzdrmala radost što je mater spavala, a možda i odjek jučerašnjeg poslipodneva, a sve to nije ništa. Pitao se, kog

vraga se uzrujava, kad njegovi drugovi primaju to olako i kad starom onako pošteno podvale još se i smiju. Naposlitku smijao se i on starom kad su mu podvalili, izigrao ga je i sam, ali kad je imao čvrsto tlo pod sobom... Najedared se tvrdo odluči, da će biti bezobrazan, da mu srce neće više tako jako lupati.

— Šta smo imali za danas? — digne profesor oči više upisnice i polako zapita, kao da na svaku rič dok je ne izgovori veže i kamen, da ne bi odletila. Kadgod je ovo pitao u glasu mu je zvonilo malo kaplarske pritnje i idiotske osvete. „Šta smo imali za danas?“ Stipina odluka odleti tako brzo, kao da su s nje skinuli kamenje koje ju je vezivalo za zemlju i isto stavili na profesorove riči: „Šta smo imali za danas?“ Stipi se učini kao da je u velikoj sudskoj dvorani na optuženičkoj klupi i da mu sudac veli, onako bezdušno izvirivši iz knjiga:

— Zar tebi danas sudimo? Šta si se podmetnuo, sam si kriv.

Sedmičar je jednakim ravnodušnim glasom kazao profesoru što imaju, onaj je isto ravnodušno primio i sve je išlo kao da tu jedna tiha voda teče, samo se Stipi činilo kao da je u vrtlogu matice. Tim teže mu je bilo što nije znao zašto je on tamo i baš sam samcat. Profesor ni ne sluteći šta se dešava u duši njegovih učenika ili navikavši već na to, mirno kao da će reći: „Nisam kriv, svagdanji kriv mi je ovo“, uzme svoj prozivnik i počne gledati imena. Imenik mu je izgleda već dosadio, uvik stara slika, zato počne po njemu neodlučno listati i polako gundati. Gundanje je odavalo i malu ljutnu, što je izvirala iz neodlučnosti. Daci svi zabiše lice u knjige, pa ni lijevo ni desno. „Ako me pogodi, pogoden sam“, misle svi, ali ni jednom ne bi bilo milo da ga pogodi. Svi zabiše lice, samo jedan gleda profesora, Stipe. Gleda ga pravo, oči mu svitile kao u gladnog kurjaka, misliš da će ga prisici. Profesor bi se čudno iznenadio kad bi slučajno pogledao na Stipinu stranu i spazio natmureno lice, čudni pogled svitlih očiju, stezanje vilica i kao svemu okvir otrcanu opremu Stipinu.

(Nastaviće se)

L. B. Snagan

X Vrebac sotona

Bio jedan dida, pa ti on imo babu, a nji dvoje zajedno svašta. Puna kuća svega, konj, kola, volovi, plug, mačarac i pivac, pa ti jedan njače, drugi kukuriče, ujutru ustati moraš baš da đuture spavaš — i žive ti oni bogataški samo što vina nemaju.

Pili bi oni i vina, kaki su to ljudi koji su trizni, i pođu oni rad njeg. Dida s babom još i na tavan na pajantu i tako on konja u kola, bure na kola i s babom zajedno odu.

E, al' će oni ići i kroz šumu svašta se tu može dogoditi, pa dida ponese i sikiru. Kupili oni u buretu vina, pa se vraćaju i kad će kroz šumu, na drvetu jedan vrebac i više na nji:

— Čip, čip, čip, čip, čip!

— Šta 'oćeš s čivijama, znam valjda da sam i' sve prigledo i metnio — kaže dida.

— Kake čivije, ti si se dida, opio — kaže baba, a i ona u tri lonca gleda, jel su vino probali.

Vrebac opet samo oko kola, pa ne pristaje. Dosadi didi, sađe da vidi i izvlači čivije — sve su tu. E, al' kako i' je izvlačio, vrebac oko njeg, on šešikom po vrepku i jednu čiviju turi nuz jamu.

Podu oni sad dalje, jedared točak ode, a dida i baba na tri točka.

— Vidi ti vraga, da je ovaj imo pravo — kaže sad dida.

— Ti si dida pijan — kaže njemu baba, a vino sikće iz nje.

Dida bi sad metnio točak, al' onda mora skiniti bure, a ko će ga onda digniti na visoka kola. Sveže on drvo za livču i odu dalje na tri točka, jednom livčom na soniku. Idu sad dalje, a vrebac sletio na bure pa oko vrana se vrti.

— Čip, čip, čip, čip, čip!

Dida ga odvija, on opet oko vrana: čip, čip, čip!

— Ta ja sam taj vražji čep dobro zatuko u bure, al' opet neću da prođem ko s čivijom — i uzme dida sikiru pa će bolje utući čep, a on misto čepa po arđovu i vino isteče.

— No čekaj vrepče, to je sve čerez tebe — pčuje sad dida, a baba samo tira:

— Dida ti si pijan.

Idu sad dalje, al' evo opet vrepca, pa konju oko očiju: čip, čip i skoro da mu skače u oči.

— Baba, taj će konju oči pokopati!

— Ama što ga ne ubiješ sikirom — baba će — koliko nas se nadotalio.

Oma dida sikiru, pa polagano iza konja i udri po vrepku, al' ti onaj prne, a dida zgodi konja u čelenku. Konj otreso nogama i crko.

— Šta sad uradi? dere se baba, a dida odro kožu konju, pa sebi na glavu i odu dalje pišice, rad kola će se vratiti. Barem će imati opanaka od kože. Dida nosi kožu, baba sikiru, kad jedared evo opet vrepca pa slepto didu. Otud, otud, pa didi više očiju.

— Baba, ovaj će mi oči iskopati — vikne dida — ubi ga.

— Sa' ću, samo čekaj — pa baba odastrag mazne po vrepku, a vrebac prne i baba didu skrasi. Dida otreso papke, pa se izvrnio ko i konj. Baba sad kožu sebi na glavu i ode dalje. Nije dugo išla a vrebac evo ga, pa njoj oko očiju. Hiša! vija ona njeg, al' on samo u oči. Poplašila se baba, a i rasrdila se, pa pčuje i vrepca i ko ga je stvorio i sikirom udri vrepca koji joj je letio oko nosa. Vrebac i opet prne, pa baba sebe u čelenku, pa i ona otrese papke.

Tako su dida i baba popili vino, kad njima trizni ljudi ni nisu ljudi. Vrebac se sad okrene i ode svojoj kući a taj vrebac nije niko drugi bio već sotona sa dna pakla. Nemojte misliti da je on bure s vinom ostavio na kolima — dobro bi i bilo kad bi ga našli — a ni od konjske kože nećete nositi opanke, ima taj vrebac u svom dvoru taki delija, kojima to treba.

(Bunjevačka narodna pripovitka)

Čuo od Stipana Gršića
Balint Vujkov

Nova bunjevačka izdanja. — *Sudbina Bunjevačke Prosvetne Matice.* — Izašla je iz štampe nova knjižica sa gornjim naslovom, čiji autor je Bunjevac Vladislav Sudarević. Sastoji se iz nekoliko kratkih pivanja u kojima je na originalan način izneta sudbina ove naše ustanove, i data jedna jaka satira, za koju je samo to šteta, što nije bo je izglacana. Kompovanje je originalno i odaje rođenog umetnika. Knjižica je pisana ekavštinom u koju se potkrala gđigdi ijekavština i ikavština, stilom narodu bliskom, u, isto tako na naroda potsićajućem stihu, koji odudara samo u prvom i poslednjem pivanju. Jezik i pravopis g. Sudarevića je slab, što je i razumljivo, kada napomeno, da je i on jedan nesrićni primer prirodno sposobnih, a neškolovanih naših pisnika. G. Sudarević i piše više za svoj narod, nego li za književnu publiku. Ali on je na sriću još sasvim mlad, sposobnost je u njemu neosporna, jer kako veli: ...ne mogu da ne pišem, kad dođe na mene..., a za jače književno obrazovanje će se lako postarati. Njemu treba samo utančaniji, finiji ukus, tačnije oko za izbor viših motiva, više načitanosti i rutine za tehniku, da bi u njemu dobili jednog od bunjevačkih pisnika više vridnosti.

No ni dosadašnji rad g. Sudarevića nije izgubljen, jer baš to da su ove knjižice u narodu razgrabljene pokazuje, da našem puku i tako što jako treba. Ovo izdanje, kao i sva dosadašnja mogu se dobiti kod autora g. Vladislava Sudarevića. P. P.

Pravi bunjevački kalendar. — Uskoro će izaći iz štampe kalendar, kaki Bunjevci posli rata nisu još imali. Kao što i sam naslov kazuje, kalendar za 1934 god. u izdanju „Bunjevačkog omladinskog društva“ sa vlasnikom i urednikom, našim starim kulturnim radnikom g. Mijom Mandićem, biće u čistom bunjevačkom dubu. Pisan je čistom ikavštinom, koja je prošarana ekavštinom samo štamparskom pogriškom. Pun je radova koji će korisno i zabavno poslužiti našem narodu i bogato ilustrovan od samih ukusnim bojama izrađenih korica, pa skroz. U njemu će naš seljak naći sve što mu treba, samo ne partizanskih zagorenosti — što ovome kalendaru može služiti na čast. Uz to je kalendar štampan čitko, na odličnom papiru na kome ilustracije nisu samo mrlje koje zauzimlju prostor, i prodavaće se uz najskromniju cinu tako, da ga i naši siromašni slojevi mogu uzimati.

Sa naše strane možemo ovaj rad samo priporučiti, jednom zasvagda reći: — Braćo Bunjevci, uzimajte rado i potpomažite ono što je vaše bratsko, kulturno-bunjevačko. P. P.